

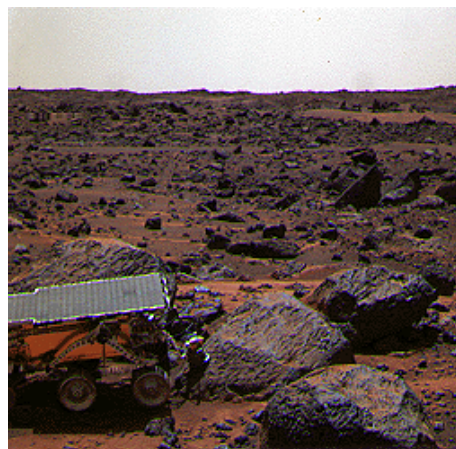
Baggrund

Bølgelængden af synligt lys ligger i området 400-750 nm. Ting med en mindre rumlig udstrækning kan vi ikke se med vores blotte øje. Det betyder, at hvis vi vil “se på” hvilke atomer et ukendt stof består af, skal vi anvende lys med en bølgelængde som svarer til atomernes udstrækning (ca. 0.1 nm). Lys med en bølgelængde i intervallet 0.01-10 nm, svarende til fotonenergier mellem 124 eV og 124 keV, kaldes Røntgenstråling efter W. Røntgen, der opdagede denne form for lys i 1896.

Røntgenstråling gør det altså muligt at studere materialers grundstofindhold og atomare struktur og er derfor i dag en af de mest udbredte metoder inden for en lang række teknologiske områder og forskningsfelter. Eksempelvis finder Røntgenstråling anvendelse i biologien til studier af celler og komplekse biomolekyleres struktur, i medicinen til Røntgenfotografier og kræftbehandling og i forskningen af højteknologiske materialer såsom superledere, katalysatorer, chips osv.

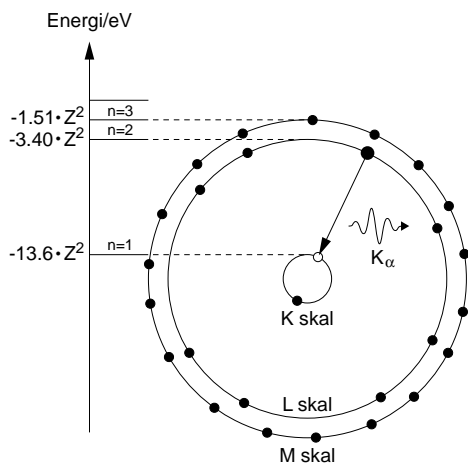
Selv inden for rumforskningen benyttes Røntgenstråling. På NASAs Pathfinder mission til Mars i 1997 medbragte det lille køretøj “Sojourner” et Røntgenanalyseapparat til at studere grundstofsammensætningen af forskellige geologiske områder på Mars (se figur 1).

Denne øvelse vil illustrere hvordan Røntgenstråling produceres og benyttes til at studere faste stoffers sammensætning.

Figur 1: Billedet viser Sojourner med sit Røntgenapparat rettet mod en Mars klippe (*kilde: NASA*)

Atomers struktur og Røntgenstråling

Figur 2: Billede af Bohrs atommodel. En overgang til K-skallen er vist, kaldet K_{α}

Den såkaldte “karakteristiske Røntgenstråling” kommer fra det indre af atomerne. Forståelsen af strålingens energi stammer fra Niels Bohrs atomteori. Ifølge denne teori er elektronerne anbragt i bestemte skaller med energier:

$$E_n = -13.6 \frac{Z^2}{n^2} \text{ eV} \quad (1)$$

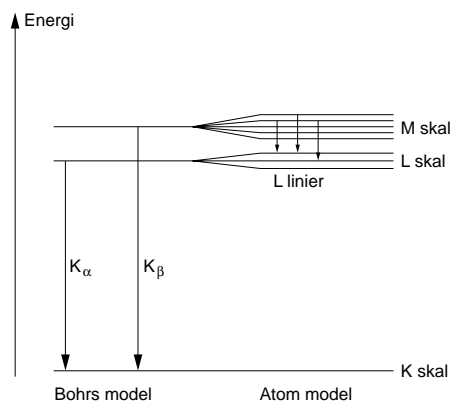
hvor kvantetallet $n = 1, 2, 3, 4, \dots$ beskriver de forskellige skaller (K, L, M, N...) og Z angiver antallet af protoner i kernen. Hvis der mangler en elektron i eksempelvis K-skallen af et atom, er atomet eksiteret. Det er nu muligt for en elektron i L-skallen at henfalde til K-skallen under udsendelse af en foton. Fotonens energi svarer til energiforskellen mellem L- og K-skallen:

$$E_{\text{foton}} = h\nu = E_L - E_K \quad (2)$$

Dette er illustreret i figur 2. Det er også muligt at få Røntgenstråling ved at en elektron henfalder fra M- til K-skallen. Hvis der på tilsvarende vis mangler en elektron i L-skallen kan Røntgenstråling opstå p.g.a. henfald fra M- til L-skallen.

Bohrs atommodel beskriver i virkeligheden kun atomer med en elektron. En mere detaljeret beskrivelse af elektronernes energiniveauer, når der for eksempel er flere elektroner i atomet, kræver et nøjere studium af atomfysik og udelades derfor her. Men resultatet ændres ikke radikalt fra Bohrs beskrivelse.

Skitsen i figur 3 sammenligner Bohrs model med en mere realistisk model, og det ses at den væsentlige forskel er, at den nøjere beskrivelse giver anledning til at elektronerne i L,M,...-skallerne kan have lidt forskellige energier. Som konsekvens heraf er der flere Røntgenovergange med forskellige energier i modsætning til den simple Bohr beskrivelse. I appendix 1 er et fuldstændigt diagram angivet over de mulige Røntgenovergange.

Figur 3: Bohr's en-elektron model (til venstre). Til sammenligning er vist et atom med mange elektroner (til højre)

“Moseley's formel”

Hvordan afviger Bohrs en-elektronmodel fra en mere realistisk fler-elektronmodel?

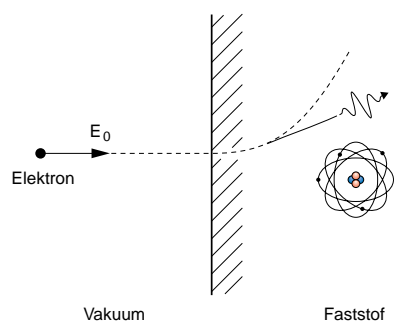
I en-elektronmodellen vil den negativt ladede elektron (-e) i K-skallen føle sig tiltrukket af den positivt ladede kerne (+Ze). Men er der nu mange elektroner i atomet må de nødvendigvis placeres i skaller med højere energi (L,M,N,...). En elektron, som sidder i en sådan højere energibane, er placeret længere væk fra kernen og føler sig stadigvæk tiltrukket af de Z protoner i kernen. Men der er nu en vis mængde negativt ladede elektroner mellem kernen og den yderligt siddende elektron. På grund af afskærmningen fra de mellemliggende elektroner, vil den yderligt siddende elektron altså føle, at den effektivt tiltrækkende kerneladning er mindsket – de mellemliggende elektroner “skygger” altså for kernens tiltrækning, så den yderligt siddende elektron føler sig tiltrukket af en kerne med en effektiv ladning på $+[Z-\sigma]e$. σ er skærmningskonstanten og angiver hvor kraftig skyggeeffekten er. Tages skærmningskonstanten i betragtning ændres Bohrs formel til Moseley's formel:

$$E_n = -13.6 \frac{[Z - \sigma]^2}{n^2} \text{ eV} \quad (4)$$

Opgave 1 (valgfri)

Empirisk har man for kobber fundet at $\sigma_K = 3.3$ og $\sigma_L = 12$. Beregn bindingsenergiene for elektroner i K-skallen og L-skallen, idet der tages højde for skærmningskonstanterne. Bestem herudfra K_α for Cu. Sammenlign med værdierne i appendix 2. Er størrelserne på skærmningskonstanterne hvad du ville forvente?

Bremsestråling

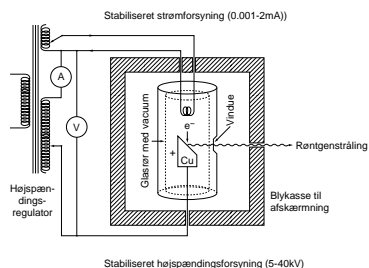

Figur 4: Frembringelse af bremsestråling

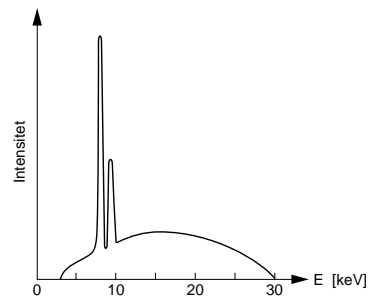
Den karakteristiske Røntgenstråling udmærker sig ved at fotonerne har helt veldefinerede energier. Dette står i modsætning til en anden form for Røntgenstråling, nemlig bremsestrålingen. Bremsestrålingen fremkommer f.eks. når energirige elektroner bevæger sig ind i et fast stof (se figur 4). Elektronernes bane vil afbøjes p.g.a. vekselvirkningen med atomerne i det faste stof. Herved nedbremses elektronerne (negativ acceleration). Man kan inden for elektrodynamikken vise, at ladede partikler som accelereres vil udsende en del af deres kinetiske energi som stråling. Da elektronerne maksimalt kan miste hele deres kinetiske energi, E_0 , må fotonerne fra bremsestråling have energier E i intervallet $0 < E < E_0$. At ladede partikler udsender elektromagnetisk stråling er en velkendt effekt i forbindelse med udsendelse af radiobølger. Disse udsendes ved, at en vekselspænding tilføres en radioantenne. Denne spænding får elektronerne i antennen til at svinge, dvs. de accelereres og udsender stråling.

Røntgentrøret og strålingen fra det

I øvelsen producerer vi Røntgenstråling med et Røntgenrør, der ses skitseret på figur 5. Princippet bag Røntgenrørets funktion er følgende: Elektroner frigøres fra den negative glødetråd og accelereres mod den positive Cu-blok. Accelerationen af elektronerne sker ved at pålægge en spændingsforskel V mellem Cu-blokken og glødetråden. Nedbremsningen af elektronerne i Cu-blokken giver anledning til bremsestråling som beskrevet ovenfor. Desuden vil strålingen fra Røntgenrøret også indeholde karakteristiske Røntgenlinier (hvorfor?).

Figur 5: Røntgenrøret

Figur 6: Spektret fra et Røntgenrør

Opgave 2 (regnes hjemmefra)

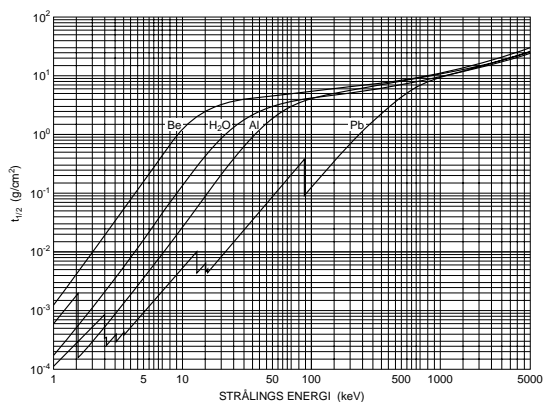
Figur 6 viser spektret fra et Røntgenrør. Identificer bidraget fra den karakteristiske Røntgenstråling samt bidraget fra bremsestrålingen. Bestem ved hvilken spænding V spektret er optaget.

Absorption af Røntgenstråling

Når Røntgenstråling passerer en prøve reduceres strålingens intensitet afhængigt af prøvens tykkelse og sammensætning. Denne observation kan beskrives ved følgende udtryk :

$$I = I_0 \cdot 2^{-t/t_{1/2}} \quad (5)$$

Her er I/I_0 Røntgenstrålingens intensitet efter/før passagen. Parameteren t er proportional med prøvens tykkelse d (mere præcist: $t = d \cdot \rho$, hvor ρ angiver prøvens massetæthed). Halveringstykkelsen $t_{1/2}$ beskriver prøvens evne til at absorbere den indkommende Røntgenstråling og er således afhængig af dennes grundstofsammensætning. Figur 7 viser $t_{1/2}$ for nogle materialer. Bemærk at absorptionen stiger ($t_{1/2}$ reduceres) for tungere grundstoffer og lavere Røntgenenergi. De interessante "dyk" i $t_{1/2}$ ved veldefinerede Røntgenenergi kaldes absorptionskanter (se opgave 4).

Figur 7: Halveringstykkelser $t_{1/2}$ for udvalgte materialer

Opgave 3 (regnes hjemmefra)

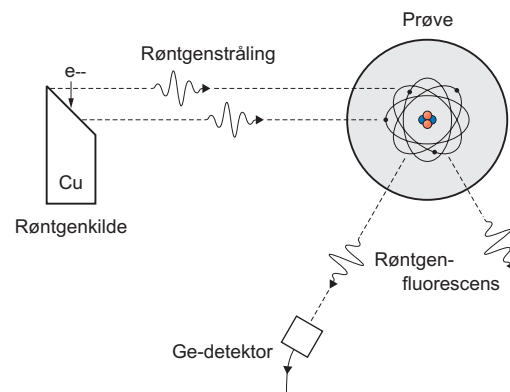
På Kommunehospitalet i Århus benyttes Røntgenstråling med en energi omkring 50 keV til at "Røntgenfotografere" patienter med knoglebrud. Ved en Røntgenenergi på 50 keV er halveringstykkelsen $t_{1/2}$ for kul 5.6 g/cm² og for Calcium 1.0 g/cm². Hvor meget falder intensiteten af 50 keV Røntgenstråling når det passerer 1 cm kul? 1 cm Calcium? Forklar på baggrund heraf, hvorfor det er muligt at lave Røntgenfotografier.

Opgave 4 (diskuterer hjemmefra)

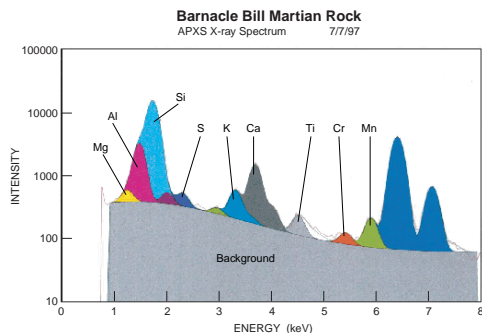
På figur 7 svarer hver enkelt absorptionskant til en brat stigning i absorptionen af Røntgenstråling ved den pågældende energi. Aflæs nu på figuren den præcise energi for en (eller flere) kanter for grundstoffet bly. Sammenlign de aflæste værdier med bindingsenergiene for bly (appendix 2) og prøv at give en forklaring på hvilken mekanisme der ligger til grund for absorptionskanterne. Bemærk at hvert grundstof har sit eget sæt absorptionskanter. Derfor kan man bruge målinger af absorptionskanter fra en ukendt prøve som "fingeraftryk", der afslører hvilke grundstoffer der befinder sig i prøven.

Røntgenfluorescens

Røntgenfluorescens er en meget anvendt metode til at bestemme en prøves grundstofsammensætning. Princippet bag fluorescens-teknikken er skitseret i figur 8. Her anvendes en Røntgenkilde til at bestråle en ukendt prøve. Røntgenkilden kan være et Røntgenrør der fortrinsvis udsender et kontinuert spektrum (bremsestråling), eller et radioaktivt materiale der udsender Røntgenstråler med en veldefineret energi (karakteristisk Røntgenstråling). Fotoner fra Røntgenkilden ioniserer atomer i prøven, eksempelvis ved at slå elektroner ud fra K-skallen. Hullerne i K-skallen bliver nu fyldt op under udsendelse af K_{α} og K_{β} stråling som detekteres. Den efterfølgende analyse af den detekterede Røntgenfluorescens afslører straks hvilke grundstoffer prøven indeholder.

Figur 8: Røntgenfluorescens

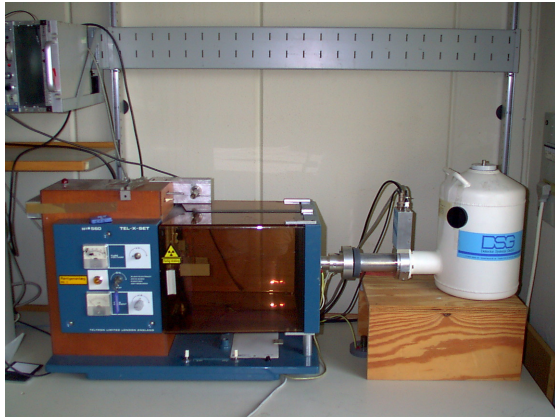
Figur 10: Røntgenfluorescens af Barnacle Bill (kilde: NASA)

Opgave 5 (regnes hjemmefra)

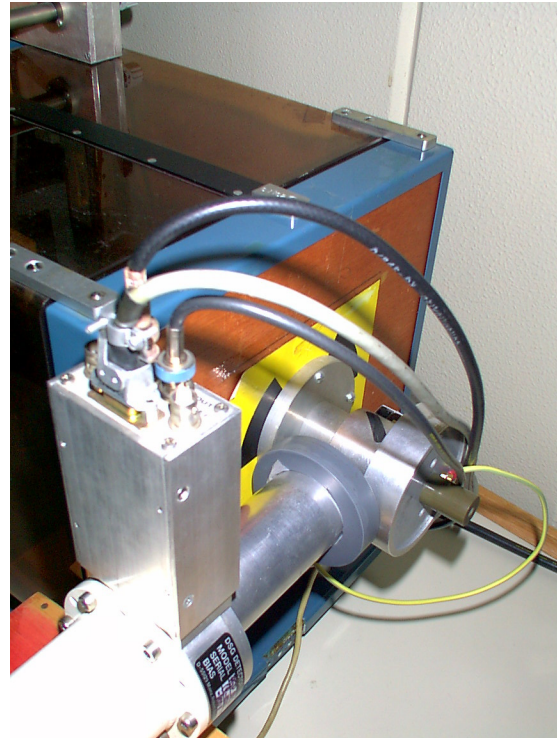
NASAs Pathfinder mission til Mars i 1997 medbragte et lille køretøj "Sojourner", der ombord havde et Røntgenanalyseapparat. Det bestod af en ^{241}Am radioaktiv kilde, der bl.a. udsender 26 keV Røntgenstråler, og en Røntgendetektor. På figur 1 (se indledningen) ses Sojourner med sit Røntgenanalyseapparat rettet mod en Mars klippe. Figur 10 viser et spektrum, som blev sendt ned til Jorden optaget ved den klippe, der blev døbt "Barnacle Bill". Der er også angivet hvilke grundstoffer, der giver anledning til de forskellige toppe. Hvilket grundstof stammer de to blå toppe nær 6.5 og 7 keV fra?

Eksperimenterne

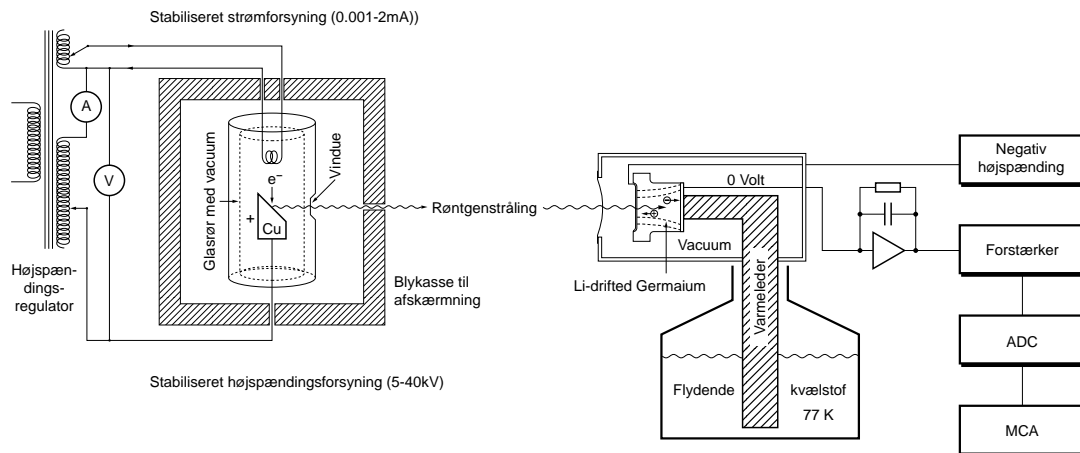
I eksperimentet, der er vist på figur 11-13, anvendes et Røntgenrør som kilde. Energien af Røntgenstrålingen dækker intervallet 0-40 keV. Til analyse af strålingen fra røret, samt absorptions- og fluorescensmålinger benyttes en Ge-detektor. Detektoren er nedkølet til 77 Kelvin (vha. flydende kvælstof) for at reducere elektronisk støj. Ved absorption af en Røntgenfoton danner Ge-detektoren en elektrisk puls hvis højde er proportional med den detekterede fotonens energi. Den elektriske puls sendes via en forstærker til en ADC (Analog \rightarrow Digital Converter), der omdanner den analoge pulshøjde til et digitalt signal, som behandles af en PC.

Figur 11: Røntgenrøret (til venstre) ses her sammen med Ge-detektoren yderst til højre, der detekterer Røntgenstrålingen.

Figur 12: Opstilling til måling af Røntgenfluorescens

Figur 13: Skematisk fremstilling af den eksperimentelle opstilling

Typisk måleprogram:

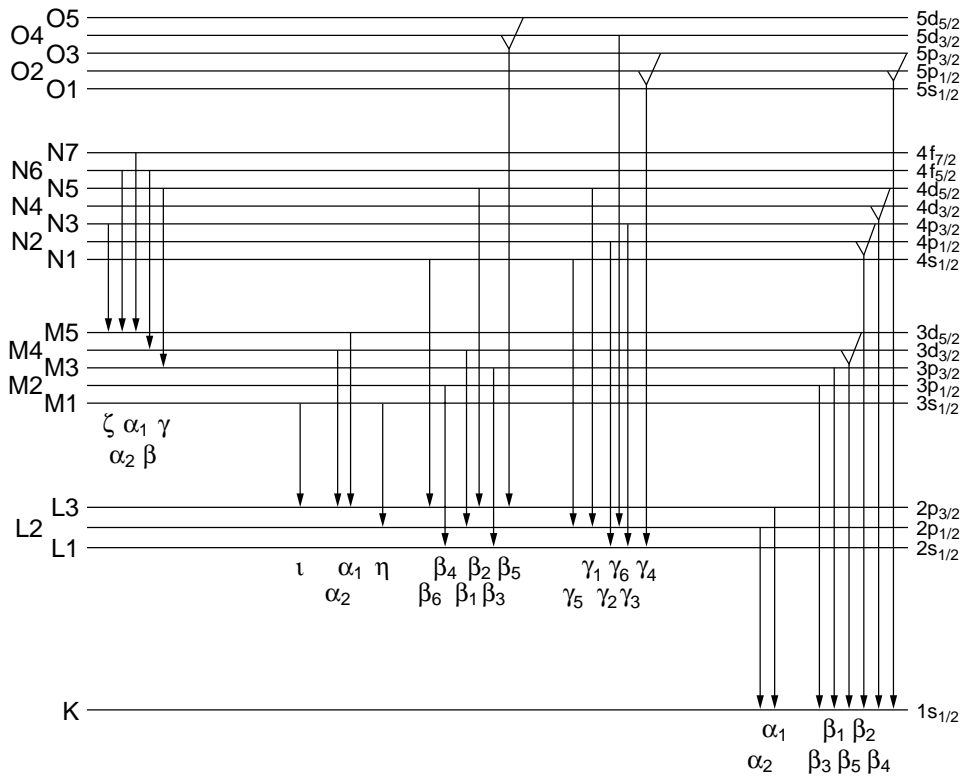
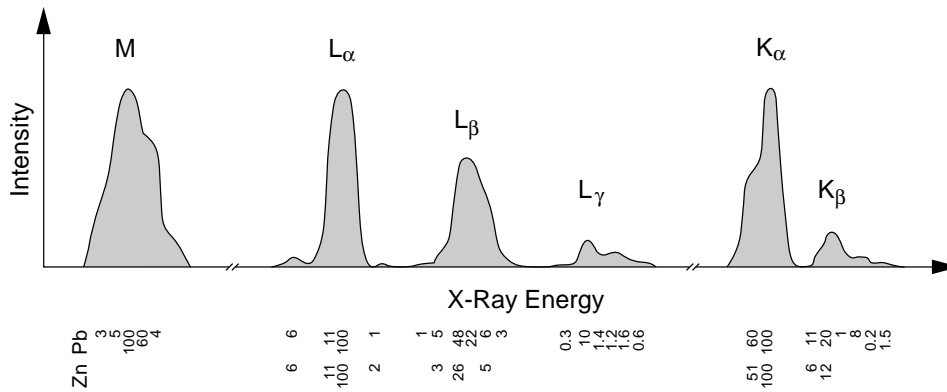
- Kalibrering af Ge-detektoren med velkendte Røntgenkilder. Typisk anvendes ^{55}Fe , ^{137}Cs og ^{241}Am (opgave 6).
- Analyse af strålingen fra Røntgenrøret. Spektre optages ved mindst to spændinger V over røret (0-40 kV) og bremsestråling samt karakteristisk stråling analyseres.
- Absorptionsmålinger på udleverede prøver. Med en fast spænding V optages spektre. Absorptionskanter identificeres og anvendes til at bestemme hvilke grundstoffer prøverne indeholder.
- Fluorescensmålinger på diverse objekter fra hverdagen (figur 12). Undersøg f.eks. hvilke grundstoffer loddetin indeholder eller test diverse smykker for urenheder. Medbring selv prøver, som skal kunne gå ned i et hul med tværsnitsareal 6 mm x 25 mm.

Opgave 6: Kalibrering (regnes i laboratoriet)

For at anvende Ge-detektoren til eksperimentet er det nødvendigt at kende den lineære sammenhæng mellem fotonenergi og pulshøjde. Til dette formål anvendes en række radioaktive materialer der udsender Røntgenstråling med kendte energier. Afslut følgende reaktionsskemaer og angiv i hvert tilfælde hvilke Røntgenlinier der kan anvendes til at kalibrere Ge-detektoren i det ønskede interval.

- 1) $^{55}\text{Fe} + e^- \rightarrow$ (elektron indfangning) \rightarrow ?
- 2) $^{137}\text{Cs} \rightarrow$ (β^- henfald) \rightarrow ?
- 3) $^{241}\text{Am} \rightarrow$ (α henfald) \rightarrow ?

Appendix 1: Røntgenovergange

Appendix 2: Røntgenenergi

Z	Grundstof	K	Bindings-energi i keV			K Røntgen i keV			L Røntgen i keV			
			L1	L2	L3	Kbeta1	Kalfa1	Kalfa2	Lgamma1	Lbeta1	Lalfa	
6	Kulstof	.283						.282				
7	Kvælstof	.399						.392				
8	Ilt	.531						.523				
9	Fluor	.687						.677				
10	Neon	.874	.048	.022	.022			.851				
11	Natrium	1.08	.055	.034	.034	1.067		1.041				
12	Magnesium	1.303	.063	.050	.049	1.297		1.254				
13	Aluminium	1.559	.087	.073	.072	1.553		1.487	1.486			
14	Silicium	1.838	.118	.099	.098	1.832		1.740	1.739			
15	Fosfor	2.142	.153	.129	.128	2.136		2.015	2.014			
16	Svovl	2.470	.193	.164	.163	2.464		2.308	2.306			
17	Klor	2.819	.238	.203	.202	2.815		2.622	2.621			
18	Argon	3.203	.287	.247	.245	3.192		2.957	2.955			
19	Kalium	3.607	.341	.297	.294	3.589		3.313	3.310			
20	Calcium	4.038	.399	.352	.349	4.012		3.691	3.688	.344	.341	
21	Scandium	4.496	.462	.411	.406	4.460		4.090	4.085	.399	.395	
22	Titan	4.964	.530	.460	.454	4.931		4.510	4.504	.458	.452	
23	Vanadium	5.463	.604	.519	.512	5.427		4.952	4.944	.519	.510	
24	Krom	5.988	.679	.583	.574	5.946		5.414	5.405	.581	.571	
25	Mangan	6.537	.762	.650	.639	6.490		5.898	5.887	.647	.636	
26	Jern	7.111	.849	.721	.708	7.057		6.403	6.390	.717	.704	
27	Kobolt	7.709	.929	.794	.779	7.649		6.930	6.915	.790	.775	
28	Nikkel	8.331	1.015	.871	.853	8.264		7.477	7.460	.866	.849	
29	Kobber	8.980	1.100	.953	.933	8.904		8.047	8.027	.948	.928	
30	Zink	9.660	1.200	1.045	1.022	9.571		8.638	8.615	1.032	1.009	
31	Gallium	10.368	1.30	1.134	1.117	10.263		9.251	9.234	1.122	1.096	
32	Germanium	11.103	1.42	1.248	1.217	10.981		9.885	9.854	1.216	1.186	
33	Arsen	11.863	1.529	1.359	1.323	11.725		10.543	10.507	1.317	1.282	
34	Selen	12.652	1.652	1.473	1.434	12.495		11.221	11.181	1.419	1.379	
35	Brom	13.475	1.794	1.599	1.522	13.290		11.923	11.877	1.526	1.480	
36	Krypton	14.323	1.931	1.727	1.675	14.112		12.648	12.597	1.638	1.587	
37	Rubidium	15.201	2.067	1.866	1.806	14.960		13.394	13.335	1.752	1.694	
38	Strontium	16.106	2.221	2.008	1.941	15.834		14.164	14.097	1.872	1.806	
39	Yttrium	17.037	2.369	2.154	2.079	16.736		14.957	14.882	1.996	1.922	
40	Zirconium	17.998	2.547	2.305	2.220	17.666		15.774	15.690	2.302	2.124	2.042
41	Niobium	18.987	2.706	2.467	2.367	18.621		16.614	16.520	2.462	2.257	2.166
42	Molybdæn	20.002	2.884	2.627	2.523	19.607		17.478	17.373	2.623	2.395	2.293
43	Technetium-	21.054	3.054	2.795	2.677	20.585		18.410	18.328	2.792	2.538	2.424
44	Ruthenium	22.118	3.236	2.966	2.837	21.655		19.278	19.149	2.964	2.683	2.558
45	Rhodium	23.224	3.419	3.145	3.002	22.721		20.214	20.072	3.144	2.834	2.696
46	Palladium	24.347	3.617	3.329	3.172	23.816		21.175	21.018	3.328	2.990	2.838
47	Sølv	25.517	3.810	3.528	3.352	24.942		22.162	21.988	3.519	3.151	2.984
48	Cadmium	26.712	4.019	3.727	3.538	26.093		23.172	22.982	3.716	3.316	3.133
49	Indium	27.928	4.237	3.939	3.729	27.274		24.207	24.000	3.920	3.487	3.287
50	Tin	29.190	4.464	4.157	3.928	28.483		25.270	25.042	4.131	3.662	3.444
51	Antimon	30.486	4.697	4.381	4.132	29.723		26.357	26.109	4.347	3.843	3.605
52	Tellur	31.809	4.938	4.613	4.341	30.993		27.471	27.200	4.570	4.029	3.769
53	Iod	33.164	5.190	4.856	4.559	32.292		28.610	28.315	4.800	4.220	3.937
54	Xenon	34.579	5.452	5.104	4.782	33.644		29.802	29.485	5.036	4.422	4.111
55	Cæsium	35.959	5.720	5.358	5.011	34.984		30.623	30.280	5.280	4.620	4.286
56	Barium	37.410	5.995	5.623	5.247	36.376		32.191	31.815	5.531	4.828	4.467
57	Lanthan	38.931	6.283	5.894	5.489	37.799		33.440	33.033	5.789	5.043	4.651
58	Cerium	40.449	6.561	6.165	5.729	39.255		34.717	34.276	6.052	5.262	4.840
59	Praseodym	41.998	6.846	6.443	5.968	40.746		36.023	35.548	6.322	5.489	5.034
60	Neodym	43.571	7.144	6.727	6.215	42.269		37.359	36.845	6.602	5.722	5.230
61	Promethium	45.207	7.448	7.018	6.466	43.945		38.649	38.160	6.891	5.956	5.431
62	Samarium	46.846	7.754	7.281	6.721	45.400		40.124	39.523	7.180	6.206	5.636
63	Europium	48.515	8.069	7.624	6.983	47.027		41.529	40.877	7.478	6.456	5.846
64	Gadolinium	50.229	8.393	7.940	7.252	48.718		42.983	42.280	7.788	6.714	6.059
65	Terbium	51.998	8.724	8.258	7.519	50.391		44.470	43.737	8.104	6.979	6.275
66	Dysprosium	53.789	9.083	8.621	7.850	52.178		45.985	45.193	8.418	7.249	6.495
67	Holmium	55.615	9.411	8.920	8.074	53.934		47.528	46.686	8.748	7.528	6.720
68	Erbium	57.483	9.776	9.263	8.364	55.690		49.099	48.205	9.089	7.810	6.948
69	Thulium	59.335	10.144	9.628	8.652	57.576		50.730	49.762	9.424	8.103	7.181
70	Ytterbium	61.303	10.486	9.977	8.943	59.352		52.360	51.326	9.779	8.401	7.414
71	Lutetium	63.304	10.867	10.345	9.241	61.282		54.063	52.959	10.142	8.708	7.654
72	Hafnium	65.313	11.264	10.734	9.556	63.209		55.757	54.579	10.514	9.021	7.898
73	Tantal	67.400	11.676	11.130	9.876	65.210		57.524	56.270	10.892	9.341	8.145
74	Wolfram	69.508	12.090	11.535	10.198	67.233		59.310	57.973	11.283	9.670	8.396
75	Rhenium	71.662	12.522	11.955	10.531	69.298		61.131	59.707	11.684	10.008	8.651
76	Osmium	73.860	12.965	12.383	10.869	71.404		62.991	61.477	12.094	10.354	8.910
77	Iridium	76.097	13.413	12.819	11.211	73.549		64.886	63.278	12.509	10.706	9.173
78	Platin	78.379	13.873	13.268	11.559	75.736		66.820	65.111	12.939	11.069	9.441
79	Guld	80.713	14.353	13.733	11.919	77.968		68.794	66.980	13.379	11.439	9.711
80	Kviksølv	83.106	14.841	14.212	12.285	80.258		70.821	68.894	13.828	11.823	9.987
81	Thallium	85.517	15.346	14.697	12.657	82.558		72.860	70.820	14.288	12.210	10.266
82	Bly	88.001	15.870	15.207	13.044	84.922		74.957	72.794	14.762	12.611	10.549
83	Bismuth	90.521	16.393	15.716	13.424	87.335		77.097	74.805	15.244	13.021	10.836
84	Polonium	93.112	16.935	16.244	13.817	89.809		79.296	76.868	15.740	13.441	11.128
85	Astat	95.740	17.490	16.784	14.215	92.319		81.525	78.956	16.248	13.873	11.424
86	Radon	98.418	18.058	17.337	14.618	94.877		83.800	81.080	16.768	14.316	11.724
87	Francium	101.147	18.638	17.904	15.028	97.483		86.119	83.243	17.301	14.770	12.029
88	Radium	103.927	19.233	18.481	15.442	100.136		88.485	85.446	17.845	15.233	12.338
89	Actinium	106.759	19.842	19.078	15.865	102.846		90.894	87.681	18.405	15.712	12.650
90	Thorium	109.630	20.460	19.688	16.296	105.592		93.334	89.942	18.977	16.200	12.966
91	Protactinium	112.581	21.102	20.311	16.731	108.408		95.851	92.271	19.559	16.700	13.291
92	Uran	115.591	21.753	20.943	17.163	111.289		98.428	94.648	20.163	17.218	13.613
93	Neptunium	118.619	22.417	21.596	17.614	114.181		101.005	97.023	20.774	17.740	13.945

Z	Grundstof	K	L1	L2	L3	Kbeta1	Kalfa1	Kalfa2	Lgamma1	Lbeta1	Lalfa
relativ intensitet:											
			Bindings-energi i keV			K Røntgen			L Røntgen		
						1	4	2	1	5	9

1. udgave Christian Schori, Stig Helveg & Helge Knudsen, August 2001
2. udgave Ditte Møller, Klaus Pagh Almtoft & Helge Knudsen, Januar 2005

Institut for Fysik og Astronomi (IFA)

Aarhus Universitet, bygning 520

Ny Munkegade, 8000 Aarhus C

8942 1111

www.phys.au.dk